

Richard Seymour: Imperialismen och revolutionen i Mellanöstern

[Ur *Socialist Review*, maj 2011.]

Al Capone lär ha sagt att ”man kommer mycket längre med ett vänligt ord och en pistol, än med bara ett vänligt ord”. Det är en uppfattning som den amerikanska regeringen förstår. 2009 skickades senator George Mitchell till Tunisien för att framföra Obamas innerliga hälsningar till diktatorn Zine El Abidine Ben Ali. Obama visade att han menade allvar genom att samma år söka tillstånd hos kongressen för att sälja militär utrustning till Ben Ali. I november 2010 uttryckte utrikesminister Hillary Clinton sin innerliga aktning för diktatorn Hosni Mubarak, vars relationer med USA var ”en grundval för stabilitet och säkerhet”. När protesterna mot regimen bröt ut några månader senare, vidhöll vicepresident Joseph Biden att Mubarak var en av USA:s ”allierade” och ingalunda någon diktator. Tony Blair, ”kvartettens” (FN:s, EU:s, USA:s och Rysslands) sändebud i Mellanöstern, beskrev diktatorn som ”oerhört modig och en kraft för de goda”.

Den egyptiska staten har varit en nöjd mottagare av hjälp, vapen och tortyrutrustning från USA ända sedan undertecknandet av Camp David-avtalet 1978, som stadfäste Egyptens allians med Israel och därmed regionens USA-vänliga krafter. Med hjälp av denna donerade militära utrustning har Mubarak kontrollerat landet sedan 1981. Han accepterade också Internationella valutafondens medicin som ledde till massiva uppsägningar och utarmning av lantarbetarna. Och vad USA och dess allierade beträffar var detta bara bra, det enda araberna förtjänade.

Men de otacksamma tunisierna och egyptierna svarade med att krossa och skicka sina diktaturer till livet efter detta. Det slående var arbetarklassernas viktiga roll under dessa revolter. När den samhällseliga pakten mellan regimen och arbetarna bröt samman i Tunisien tog fackföreningarna som tills dess varit en integrerad del i Ben Alis regim ledningen över revolutionen. I Egypten var det arbetarupproren i Mahallas textilindustrier som gav en hel del av den ursprungliga näringen till upproret i januari 2011. Det som var avgörande för att lamslå Mubaraks regering och splittra hans elitbas var att strejkerna spred sig till oljeindustrin, regeringsdepartementen, företagen vid Suezkanalen, järnvägarna och renhållningsarbetarna. Nog så viktigt var att dessa strejker var politiska, och ofta hade som mål att sparka en kumpan till Mubaraks styrande NDP-parti ur företagsledningen. Lika fantastisk var uppkomsten av politiska organisationsformer som lät ana möjligheten av ett helt annat samhälle. Tahrirtorget i Kairo förvandlades till en kommun för 2000-talet, en fullt fungerande stad i staden, ett levande alternativ till Mubaraks Egypten. Folkkommittéer växte plötsligt upp överallt för att ta itu med frågan om samhällets organisering och säkerhet.

Undanflykter

Trots att USA ända till sista minuten gav stöd åt båda regimerna föll de anmärkningsvärt snabbt. Obamas predikningar om frihet som följde därefter, och som det vore alltför generöst att kalla ogenomtänkta, var knappt tillräckliga undanflykter. Helt klart förlorade Washington sitt högt värderade herravälde i Mellanöstern.

Samtidigt började något röra sig i Libyen. I januari hade det organiserats protester mot korruptionen och bristen på bostäder, främst i kuststäder i öst och städer som Benghazi och Darnah. Men en del politiska aktivister som såg de imponerande revolutionerna i grannländerna började pressa på för mer. I början av februari började människorättsaktivister som journalisten Jamal al-Hajji och advokaten Fathi Terbil organisera protester för större politisk frihet. På kvällen den 15 februari då revolten inleddes hade polisen brutalt misshandlat och skadat demonstranter i Benghazi. Under normala omständigheter skulle kombinationen av hot och förtryck ha räckt för att isolera de som var dumma nog att protestera. Men i efterdyningarna till Tahrir spred sig protesterna till normalt lojala

städer som Al-Baydah. Stammar som Barassa, som dittills hade fyllt säkerhetsapparaten, hoppade av. Nog så viktigt var att delar av de lokala säkerhetsstyrkorna och polisen bröt med regimen. Landsflyktingar i den "Nationella konferensen för den libyska oppositionen" samarbetade med olikänkande och planerade en "Vredens dag" till den 17 februari. Denna dag släppte regeringen lös krypskyttar mot demonstranterna och förvandlade den politiska kampen till väpnad kamp. Den 25 februari såg det ut som om Libyen till största delen låg i händerna på oppositionen, bortsett från huvudstaden Tripoli och Gaddafis hemstad Sirte. Det bildades ett övergångsråd, som till stor del bestod av eliten och avhoppare från regimen – militära befattningshavare, politiker, affärsmän, akademiker och andra akademiskt utbildade – i ett försök att organisera de samhällskrafter som var indragna i upproret i ett enda organ.

Gaddafi hade tryckt ner varje tecken på organiserad opposition mot hans regim, så det civila samhälle som nu revolterade hade inga fackföreningar eller politiska partier som kunde leda motståndet. Det uppstod folkkommittéer över hela landet, men det var uppsplittrade former av folkmakt. Under dessa omständigheter var det naturligt att de välorganiserade eliterna försökte fylla tomrummet. Men deras strävan att få delegationer från hela landet uppfylldes inte. De fick inte ledningen över revolten och förblev snävt baserade i städerna på östkusten.

Dessutom hämtades personerna i rådet även fortsättningsvis från eliten, och de var mer begivna på bråk än på strategi, och på individuella maktstrider – mellan Mahmoud Jibril, som samordnade Gaddafis privatiseringsprogram, tidigare justitieministern Mustafa Abd al-Jalil, och tidigare inrikesministern general Abdul Fattah Younis. Senare gav Khalifa Heftas ankomst från USA upphov till ännu fler splittringar när han tog ledningen över rebellarmén. En gång i tiden var Hefta allierad till Gaddafi, men bröt med regimen 1987. Han sägs ha band till CIA av gammalt datum.

Trots de första militära framgångarna visade det sig dessutom snabbt att Gaddafi på nytt fick övertaget, och revoltens svagheter avslöjades på ett brutalt sätt. Betydelsefulla stammar som Warfalla, som hade verkat stöda rebellerna, vanns tillbaka till regeringens sida. Och det gav USA och en del av dess allierade i Europa tillfälle att samsas om en strategi som dittills hade gäckat dem. De kunde ta kontrollen över processen och forma den på ett sätt som passade deras intressen.

Imperialistisk avlösning

Frågan om hur man ska kontrollera Mellanöstern har plågat de makthavande i USA ända sedan det brittiska imperiet sattes under konkursförvaltning. Andra världskriget hade försatt den brittiska kapitalismen i en vansklig situation, där dess koloniala myndigheter kämpade med att hålla tillbaka en rad antikoloniala uppror. I en del fall utnyttjade USA gärna detta. I Egypten, till exempel, fogade sig Washington i de Fria officerarnas uppror som leddes av Nasser mot den engelskvänlig kung Farouk 1952. I motsats till detta stödde Washington en annan pro-brittisk härskare, kung Idris i Libyen, fram tills de Fria officerarna i den kungliga libyska armén störtade honom 1969. Skillnaden mellan 1952 och 1969 var att de oberoende staterna i Mellanöstern under tiden hade visat en oroande benägenhet att nationalisera naturresurser, i synnerhet olja.

Öster om Suez

Saker och ting blev ännu besvärligare för USA när det brittiska imperiet, mitt under Vietnamkrigets ohyggliga höjdpunkt, avsåg sig sina ansvarigheter "öster om Suez". Det innebar att den engelska flottan drog sig tillbaka från Persiska viken, där den hade utnyttjats för att stöda ett nätverk av pundbaserade regionala skyddslingar. Den amerikanska flottans "Mellanösternstyrka" tog över dessa imperialistiska plikter, och istället för beskydd från pundet kom dollardiplomat. Under perioden efter det kalla kriget försökte den amerikanska högern utnyttja frånvaron av allvarigare rivaler för att omforma regionen i USA:s intresse, och ena den kring ett program att störta Saddam

och på askan efter hans regim bygga upp en USA-vänlig stat med en ”fri marknad”.

Kulmen på detta riskabla företag blev den första allvarligare knäcken för Washingtons regionala herravälde, den första större sprickan i den europeisk-amerikanska alliansen, och det första tecknet på Rysslands förnyade anspråk. Obamas uppgift var att reparera skadorna, men det var hans olycka att få ledningen över det amerikanska imperiet just vid en tidpunkt när det var på väg att ställas inför en av sina värsta kriser någonsin. USA hade under lång tid försökt destabilisera den libyska staten med hjälp av sanktioner och bombningar, men på 2000-talet fanns all anledning att förvänta sig att Gaddafi skulle fortleva i all oändlighet. Sedan revolutionen hade Gaddafis regim på ett skickligt sätt utnyttjat politiska utnämningar för att skaffa sig stöd från den konservativa eliten på landsbygden, entreprenörer inom olje-, bank- och importsektorn och teknokratiska chefer. Tre stora stammar – Gadhadhfa, Warfalla och Margarha – utgjorde regimens ryggrad och befolkade säkerhetsstyrkorna. En amerikansk diplomatisk depeesch från 2009, som avslöjades av Wikileaks, hyllade Gaddafis ”mästerliga taktiska manövrer” när han flyttade utnämningarna mellan olika sociala skikt liksom mellan sina konkurrerande söner. Så när Gaddafi bestämde sig för att sanktionerna var för kostsamma för hans regim – uppskattningsvis 30 miljarder dollar under 1990-talet – och försökte närma sig Washington, hade USA ingen anledning att tro att denna nya bekantskap skulle explodera i ansiktet på dem. Bush och Blair inledde bröllopet med Gaddafi 2004 och den libyska eliten började röra sig bland sina euro-amerikanska motsvarigheter – till exempel blev Gaddafis son al-Islam (med akademisk examen från London School of Economics) nära vän till prins Andrew och Peter Mandelson.

Trots det var inte USA så fästa vid den libyska regimen att de inte kunde bryta alliansen. De tidigare personer från regimen som ledde revolten hade varit med i alliansen med USA och EU och var kända för att vara ”västvänliga”. Vissa element inom övergångsrådet var redan tidigt för en allians med USA för att störta Gaddafi. Exempelvis sa general Abdul Fatah Younis den 1 mars att han skulle välkomna flyngangrepp mot Gaddafis trupper men inte en markinvasion.

Men de samhällskrafter som revolten grundade sig på var inte direkt benägna att acceptera detta. När amerikanska politiker och säkerhetsexperten började tala om intervention uppträdde plakat i de rebellkontrollerade områden där det klart stod ”Nej till utländsk intervention”. Hafiz Ghoga i övergångsrådet sa lika rättfram: ”Vi är helt mot en utländsk intervention. Folket kommer att befria resten av Libyen, och Gaddafis säkerhetsstyrkor kommer att elimineras av det libyska folket.” När styrkor från SAS [SAS är ett brittiskt militärt elitförband – öa] anlände till Benghazi den 6 mars för att erbjuda hjälp, så arresterades de av rädsla för att Gaddafi skulle kunna få stöd om han kunde framställa upproret som en imperialistisk komplott.

Rebellernas svaghet

Först när upproret började drabbas av allvarliga militära bakslag i större städer som Zawiya började argumenten för en imperialistisk intervention få överhanden. När rebellerna tvingades ge upp tanken på att revolten skulle sprida sig till Tripoli och Sirte och på ett avgörande sätt splittra regimen, verkade stödet från imperialismen vara ett sätt att uppväga rebellalliansens svaghet och övergångsrådets bristande anseende. USA:s administration verkar ha varit splittrad angående interventionen, med ”realister” som försvarsminister Robert Gates mot, och liberala hökar som USA:s ambassadör Susan Rice för.

Chefen för USA:s afrikanska befälsområde (Africom), general Carter Ham, som samordnade de första flynganfallen, avslöjade senare att han inte ansåg att USA:s intervention var idealisk. Om något såg det ut som om både Storbritannien och Frankrike drev på mer aggressivt för en intervention än USA. Men den 17 mars hade USA bestämt sig för att stöda en aggressiv FN-stödd intervention. CIA-agenter och specialstyrkor arbetade redan på marken och förhandlade med rebellerna, och flyngangreppen rättfärdigades med att Gaddafi skulle göra sig skyldig till en

obeskrivlig massaker om han erövrade Benghazi.

Det är sannolikt att Gaddafis trupper skulle ha fortsatt att bekämpa upproret på ett brutalt sätt, men det verkar osannolikt att det skulle ha blivit det "folkmord" som en del, till exempel den avhoppade ambassadören Ibrahim Dabbashi, varnade för. De humanitära förevändningarna för kriget var en täckmantel för dess politiska dimensioner. Om det handlade om att undvika blodsutgjutelse fanns alternativet att förhandla om eld upphör. Gaddafi var hela tiden beredd att tolerera fred under förutsättning att han fick ha kvar den politiska kontrollen över Libyen. Så frågan var om revolutionen skulle lyckas och om de folkliga krafterna skulle styra Libyen.

I Mellanöstern stödde USA de kontrarevolutionära styrkorna i Jemen och Bahrain, precis som de hade gjort i Tunisien och Egypten. Därmed måste varje ingripande från dess sida bedömas som en del av dess vidare svar på revolutionerna i regionen. USA har en lång historia av att ingripa i revolutionära situationer och skapa skyddslingseliter för att tillskansa sig de folkliga initiativen. När väl NATO bestämde tempot på kampen i Libyen, och dess underrättelsestyrkor och specialstyrkor bestämde strategin på marken, så var det inte längre en process som kontrollerades av massorna. Revolutionen hade kidnappats.

Ny imperialistisk modell

Hittills har Washingtons modell för att "befria" Mellanöstern varit masskyrkogården och tortyrkammaren som de skapade i Irak. Obama-administrationen försöker under detta revolutionära uppror erbjuda en ny modell. Alltmer pekar på en förhandlingsuppgörelse som utesluter Gaddafi men bevarar regimens grundläggande ramar. Det är vad de dokument om "vägen till fred" som undertecknats av Obama, Cameron och Sarkozy pekar fram mot. I så fall kommer det att bli en typisk imperialistisk uppdelning. Det skulle inte vara någon seger för de libyska revolutionärerna utan deras ohjälpliga nederlag.

(Översättning från engelska, Göran Källqvist.)